

TEZĂ DE DOCTORAT

LITERATURA EXILULUI ROMÂNESC DE EXPRESIE SPANIOLĂ: GEORGE USCĂTESCU

- REZUMAT -

Coordonator științific:

Prof. Univ. Dr. MIRCEA POPA

Doctorand:

MORARU SANDA - VALERIA

ALBA IULIA

2010

CUPRINS

INTRODUCERE	p. 5
I. PERIPLU BIOGRAFIC	p. 18
II. PROFESORUL	p. 30
III. POETUL	p. 35
III. 1. <i>THANATOS</i> (1970)	p. 39
III. 1. 1. Iubirea	p. 41
III. 1. 2. Natura.....	p. 46
III. 1. 3. Exilul.....	p. 48
III. 1. 4. Dorul de țară.....	p. 52
III. 1. 5. Sfârșitul lumii.....	p. 58
III. 1. 6. Moartea	p. 62
III. 1. 7. Varia.....	p. 68
III. 2. <i>DĂRĂMAT ILION</i> (1972)	p. 72
III. 2. 1. Iubirea	p. 73

III. 2. 2. Natura.....	p. 74
III. 2. 3. Exilul.....	p. 76
III. 2. 4. Timpul.....	p. 77
III. 2. 5. Renașterea spirituală	p. 79
III. 2. 6. Moartea	p.80
III. 3. <i>MELC SIDERAL</i> (1974).....	p. 81
III. 3. 1. Iubirea	p. 82
III. 3. 2. Dorul de țară.....	p. 83
III. 3. 3. Exilul.....	p. 86
III. 3. 4. Moartea	p. 86
III. 3. 5. Critica regimului comunist.....	p. 90
III. 4. <i>MEMORIA PĂDURII</i> (1977).....	p. 92
III. 4. 1. Iubirea	p. 93
III. 4. 2. Natura.....	p. 93
III. 4. 3. Timpul.....	p. 97
III. 4. 4. Melancolia.....	p. 98
III. 4. 5. Dorul de țară.....	p. 100
III. 4. 6. Exilul.....	p. 101
III. 4. 7. Critica regimului comunist.....	p. 103
III. 4. 8. Moartea	p. 105
III. 4. 9. Varia.....	p. 106

III. 5. <i>MILLENARIUM</i> (1980)	p. 108
III. 5. 1. Dorul de țară.....	p. 109
III. 5. 2. Timpul.....	p. 110
III. 5. 3. Exilul.....	p. 111
III. 5. 4. Pesimismul.....	p. 111
III. 5. 5. Moartea	p. 112
III. 5. 6. Varia.....	p. 113
III. 6. <i>AUTOBIOGRAFIE</i> (1985).....	p. 116
III. 6. 1. Amintiri.....	p. 116
III. 6. 2. Iubirea	p. 119
III. 6. 3. Dorul de țară.....	p. 120
III. 6. 4. Timpul.....	p. 121
III. 6. 5. Exilul.....	p. 124
III. 6. 6. Moartea	p. 125
III. 6. 7. Varia.....	p. 128
III. 7. <i>POEZII</i> (1981)	p. 134
III. 8. <i>POEMAS DE LA TIERRA PERDIDA</i> (1991) ...	p. 137
IV. ESEISTUL	p. 141
IV. 1. Revista „Destin” (1951-1972) – Aspecte generale ...	p. 141
IV. 2. Spiritualitate românească.....	p. 147

IV. 3. Spiritualitate universală	p. 163
IV. 4. Limbaj poetic	p. 173
IV. 5. Subcultura	p. 180
IV. 6. Statul român în istorie. Momente din istoria României	p. 181
IV. 7. Nașterea și naționalismul	p. 187
IV. 8. Momente din istoria universală	p. 190
IV. 9. Bolșevism și comunism	p. 192
IV. 10. Situația elitelor românești din exil	p. 199
IV. 11. Uniunea Europeană	p. 201
IV. 12. Politica	p. 210
IV. 13. Exilul	p. 211
IV. 14. Tehnica	p. 218
IV. 15. Libertatea	p. 219
V. CIVILIZAȚIE ȘI CULTURĂ	p. 224
VI. RELAȚII CU ROMÂNIA	p. 260
VII. PAGINI DE CORESPONDENȚĂ EDITĂ	p. 279
VIII. VARIA	p. 287

CONCLUZII	p. 350
BIBLIOGRAFIE GENERALĂ	p. 355
1. OPERA AUTORULUI CONSULTATĂ.....	p. 355
1. 1. ÎN VOLUME	p. 355
1. 1. 1. Poezii.....	p. 355
1. 1. 2. Alte publicații.....	p. 355
1. 2. ESEISTICĂ.....	p. 355
2. REFERINȚE CRITICE (Cărți, studii, articole, interviuri)	p. 360
ANEXE	p. 369
1. OPERA SCRITORULUI.....	p. 369
1. 1. În volume	p. 369
1. 2. În periodice (selectiv).....	p. 373
2. Hotărârea Consiliului Local al municipiului Cluj- Napoca cu privire la conferirea titlului de cetățean de onoare al orașului	p. 383

CUVINTE – CHEIE: literatură, exil, destin, biografie, cultură, artă, filosofie, istorie, politică, umanism, dualism, presă, corespondență

Lucrarea de față se constituie într-un demers de sintetizare a operei unuia dintre cei mai prolifici scriitori români din exilul spaniol, profesorul George Uscătescu, personalitate marcantă a vieții culturale spaniole începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Teza este structurată pe opt capitole, la care se adaugă introducerea, concluziile, bibliografia generală și anexele.

INTRODUCERE

În partea introductivă, am prezentat principalele etape ale exilului românesc din secolul al XX-lea, așa cum apare el definit în istoriile literare românești: primul val de exilați a ajuns peste hotare în anii `40-`50 (la acesta aparținând și George Uscătescu), cel de-al doilea, în anii `60-`70, iar următorul, în anii `80. Nu am insistat pe deosebirile semantice dintre *diasporă*, *exil* și *emigrație*, pentru că este un subiect încă deschis dezbaterii, iar pentru această lucrare am optat pentru termenul „exil”.

Dacă în prima perioadă, majoritatea oamenilor de cultură români și-au îndreptat pașii spre țări din Europa (în special, Franța, Germania, Italia și Spania), în următoarele două, exodul s-a deplasat spre Statele Unite ale Americii. Oriunde au mers ori s-au stabilit, au avut de înfruntat diverse obstacole și probleme legate, în primul rând, de adaptarea la o nouă realitate, la o altă climă, complet diferită de cea de acasă, apoi, la limba țării respective. Cei care au reușit să se adapteze din toate punctele de vedere, au putut să se și realizeze acolo pe plan profesional, având în vedere că mulți dintre exilații români au ajuns nume de referință pe plan mondial (Mircea Eliade, Eugen Ionesco).

Situația românilor din Spania a fost, chiar de la începutul perioadei de exil, una specială, pentru că unii dintre ei se aflau în misiune diplomatică în această țară când a izbucnit cel de-al doilea război mondial. La sfârșitul acestuia, anticipând situația dezastruoasă prin care României îi va fi dat să treacă, au decis să nu se mai întoarcă acasă, deși au fost abordați în repetate rânduri de autoritățile române ale vremii să revină în țară. Este cazul poetului Aron Cotruș, care era atașat de presă pe lângă Legația României de la Madrid; Alexandru Busuioceanu era profesor la Madrid, Aurel Răuță, la Salamanca, Cirilo Popovici, la Granada sau Alexandru Ciorănescu, în Insulele Canare, la Universitatea din La Laguna.

Am insistat, îndeosebi, asupra exilului românesc din Spania și țările Americii Latine, evidențiind contribuția lor pentru păstrarea și promovarea limbii și culturii române în aceste țări. Prin contribuții și eforturi materiale proprii extraordinare, s-au publicat o serie de reviste românești în Spania („Carpații”, „Destin”, „Fapta”, „Libertatea românească”, „Țara și exilul”), Mexic („Drum”), Argentina („Cuget românesc” și „Pământul strămoșesc”); au fost puse bazele unor edituri românești („Carpații”, „Destin” și Dacia”, la Madrid; „Cartea Pribegiei” și „Meșterul Manole”, la Buenos Aires) și a unor asociații culturale („Fundatia Culturală Română”, Madrid; „Asociația Culturală Hispano-Română”, Salamanca; „Asociația Enciclopedică Română”, Ciudad de México), cu scopul declarat de a continua tradiția românească, oricât de departe de țară s-ar fi aflat. E de la sine înțeles că toți exilații și-au dorit întoarcerea acasă, iar cu speranța aceasta în suflet au reușit să depășească toate problemele cu care s-au confruntat în țările lor de adopție; însă, anii au trecut, așteptarea a devenit tot mai lungă, iar mulți dintre ei s-au stins din viață departe de casă, fără a-și fi îndeplinit visul de revenire pe meleagurile natale. Cei care au trăit până după evenimentele din 1989, au putut să-și revadă locurile dragi de acasă, chiar dacă pentru scurte perioade de timp, însă nu s-au restabilit, definitiv,

în România. Alții au reușit să revină în țară chiar și în perioada comunistă, în vizite scurte, fapt ce a produs multă neliniște în comunitățile românești din străinătate, pentru că aceștia (printre care se numără și George Uscătescu), au fost imediat catalogați drept colaboratori cu regimul din țară.

Opinia unanimă a istoricilor și criticilor literari este că literatura exilului românesc este parte integrantă a istoriei literaturii române, pentru că acolo s-au creat și publicat, în perioada regimului comunist din România, adevărate opere de reală valoare, care nu au fost supuse regimului drastic al cenzurii.

I. PERIPLU BIOGRAFIC și II. PROFESORUL

Următoarele două capitole din lucrare oferă detalii despre viața și activitatea didactică a profesorului și omului de cultură român George Uscătescu. S-a născut la 5 mai 1919, în localitatea Curteana – Crețești din județul Gorj, fiind cel de-al treilea copil al Corneliei și al lui Vasile Uscătescu. Tatăl său a fost învățător, iar atmosfera intelectuală din casa lor a influențat firesc aptitudinile și aplecarea spre studiu a celor opt copii ai familiei. A urmat cursurile școlii primare și gimnaziale din satul natal, iar apoi, cursurile liceului „Tudor Vladimirescu” din Târgu Jiu, la examenul de bacalaureat fiind declarat admis primul pe întreaga Oltenie.

Între 1937 și 1940 a urmat, în paralel, cursurile a două facultăți: Facultatea de Litere și Filosofie și cea de Drept de la Universitatea din București. Debutul său literar a avut loc în revista „Tineretea”, în 1939. În anul 1940, la propunerea lui Nicolae Iorga, a plecat în Italia, cu o bursă de studii, finalizate în 1941, cu obținerea doctoratului în Litere la Roma, iar doi ani mai târziu, al celui în Drept, tot aici. A fost studentul filosofului italian Giovanni Gentile, care l-a influențat decisiv în întreaga sa activitate.

În mai 1943, George Uscătescu a plecat în Spania și s-a stabilit la Madrid, iar în 1950, s-a căsătorit cu Consuelo Rubio, o soprană spaniolă de renume internațional (1928-1981), dar nu au avut descendenți. Consuelo a fost extrem de apreciată de critica vremii, pentru calitățile sale vocale deosebite în interpretarea ariilor de operă, pentru prezența sa scenică, pentru seriozitatea pregătirii vocale și dicția desăvârșită. Tocmai de aceea, a învățat limba română cu destulă ușurință și, conform afirmațiilor soțului său, din diferite interviuri, avea un puternic accent gorjean.

Destinul celor doi soți a fost asemănător, pentru că ambii au devenit mult mai cunoscuți în alte țări decât în țările lor natale. În 1955, din motive obiective, George Uscătescu și-a luat cetățenia spaniolă, dar oriunde era invitat și se prezenta, spunea cu mândrie că este român.

Încă de la sosirea în Spania, a devenit colaborator, iar, ulterior, membru al Consiliului Superior al Cercetării Științifice (Madrid). A învățat foarte repede limba spaniolă, cartea sa de căpătâi fiind romanul lui Miguel de Unamuno, *Viața lui Don Quijote și Sancho*. S-a impus destul de repede în lumea universitară spaniolă, fiind extrem de apreciat de colaboratorii și studenții săi. Din 1947 a ținut un curs despre statele Europei la Facultatea de Științe Politice din Madrid. În 1953 a devenit titularul Catedrei de filosofia culturii și estetică de la cunoscuta și prestigioasa Universitate Complutense din Madrid, unde ținea un curs de filosofie și estetică. Câțiva ani mai târziu, în 1957, a predat un curs de filologie romanică, la Universitatea din Barcelona. Între 1946 și 1981 a predat cursuri la Universitatea din Santander, iar în perioada 1960–1970 a condus Departamentul de Probleme Contemporane la această universitate.

Din 1971 a devenit titular în cadrul Departamentului de filosofia culturii, estetică și artă de la universitatea madrilenă, apoi, director al acestui departament, urmându-i în funcție filosofului spaniol Eugenio D'Ors; activitatea sa didactică la Universitatea Complutense se întinde pe o perioadă de aproape patru decenii (1950–1986). A fost profesor invitat la universități din întreaga lume (Roma, Buenos Aires, Strasbourg, Paris, Florența, Palermo

și Modena, fiind câteva dintre ele). Studenții care au asistat la cursurile sale, au avut posibilitatea de a-și însuși cunoștințe cu privire la aspectele definitorii ale culturii române, iar Eminescu și Brâncuși au fost prezențe constante în discursul său academic.

A colaborat cu eseuri, articole, recenzii la ziare și reviste de cultură din Spania („Cuadernos Hispanoamericanos”, „ABC”, „Revista de Estudios Políticos”, „Revista de filosofía”, „La Vanguardia”) și din lume („Orizonturi”, Stuttgart; „Buletinul Bibliotecii Române” din Freiburg; „Caete de dor” și „Ființa românească, Paris; „Cuvântul din exil” și „Revista Scriitorilor Români, München; „Filosofia Oggi”, Roma), iar câteva articole și cărți i-au fost traduse și publicate și în România în timpul regimului comunist, în „Revista de istorie și teorie literară” și la Editura Eminescu.

A fost fondatorul revistei și editurii „Destin”, una dintre cele mai longevive reviste de cultură românească din exil, care a apărut neîntrerupt timp de 20 de ani (1951-1972), și care s-a bucurat de colaborarea unui număr impresionant de oameni de cultură români din exil, printre care îi menționăm pe: Mircea Eliade, Vintilă Horia, Horia Stamatu, Ștefan Baciu, Nicu Caranica, Pamfil Șeicaru, Basil Munteanu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Ștefan Lupașcu, Alexandru Busuioceanu, Paul Miron,

Aurel Răuță, Grigore Cugler, N. I. Herescu, Alexandru Ciorănescu. Aproape întreaga operă a lui Mircea Eliade a fost tipărită în cadrul editurii ”Destin”, înainte de a fi preluată și publicată în țară, fără ca acest aspect să fie menționat în vreuna dintre edițiile tipărite în România. În acest sens, este necesară o reparație morală față de contribuția lui George Uscătescu la promovarea operei lui Mircea Eliade.

Activitatea de cercetare a profesorului Uscătescu, strânsă în numeroase volume, a fost răsplătită cu numeroase premii, dintre care amintim: în 1957 i-a fost acordat la Paris Premiul Uniunii Latine (pentru volumul *La mort de l'Europe*); în anul 1964, la Roma, a primit un alt premiu prestigios, Premiul Unității Europene (pentru cartea *Europa ausente*); apoi, în Spania, i-au fost decernate două premii importante: în 1970, la Madrid, Premiul Național de Literatură al Spaniei „Menéndez Pelayo” (pentru monografia *Erasmus*), iar, în 1987, la Cuenca, Premiul Júcar (pentru antologia de poezie în limba spaniolă, *Anábasis*).

A fost membru în numeroase asociații filosofice și culturale, în redacțiile unor prestigioase reviste de filosofie, fapt care atestă aprecierea de care s-a bucurat întreaga sa viață. Cea mai importantă funcție pe care a deținut-o a fost cea de președinte al Societății Iberoamericane de Filosofie.

În România, la data de 10 septembrie 1991, a fost ales membru de onoare al Academiei Române, un moment important în viața sa, semn că România nu l-a uitat și a apreciat activitatea sa excepțională din exil, pentru apărarea și păstrarea cauzei românești. Au urmat alte distincții valoroase în țară: în 2 iulie 1992, Consiliul Local al Municipiului Cluj-Napoca, l-a desemnat cetățean de onoare al municipiului, distincție care i-a fost înmănată în luna octombrie a aceluiași an. În 16 iulie 1992, i s-a fost conferit titlul de Doctor Honoris Causa al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Tot la Cluj, în 5 mai 1994, a primit distincția de laureat al Marelui Premiu al Festivalului Internațional „Lucian Blaga”. În același an, la 11 noiembrie 1994, i-a fost decernat titlul de Doctor Honoris Causa al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. A decedat la 11 mai 1995, la Madrid.

III. POETUL

În acest capitol, am făcut o apreciere detaliată a liricii scrise de George Uscătescu, o poezie de inspirație eminesciană, blagiană și barbiană. Și-a publicat primul volum de poezii destul de târziu, în anii `70, toate poeziile fiind scrise exclusiv în limba română, limba ținuturilor natale, care, așa cum spunea în toate interviurile

pe care le-a acordat, i-a exprimat cel mai bine gândurile, sentimentele și zbuciumul sufletesc datorat depărtării de țară.

A publicat, în cadrul editurii pe care a condus-o, șase volume de poezii: *Thanatos* (1970), în care predomină tema morții; *Dărâmat Ilion* (1972), structurat pe motivul țării – cetate; *Melc sideral* (1974), în care destinul exilatului este tema centrală; *Memoria pădurii* (1977), în care a așternut în versuri, pe de o parte, mistuitorul dor de țară, iar, pe de altă parte, neputința în fața trecerii timpului; *Millenarium* (1980), cu utopia anului 2000 și, din nou, tema timpului; *Autobiografie* (1985), o posibilă biografie a autorului, în versuri, în care abundă amintirile din vremea copilăriei și adolescenței, în încercarea de a estompa efectele distrugătoare ale timpului asupra memoriei. O antologie a poeziilor lui George Uscătescu a apărut la București în 1981, iar una în limba spaniolă, poeziile fiind traduse de autorul însuși, *Poemas de la Tierra Perdida*, în 1991.

Temele predilecte întâlnite în lirica lui George Uscătescu sunt: dualitatea viață-moarte, exilul, iubirea, apocalipsul, natura, singurătatea. De asemenea, în conturarea ideilor sale, autorul folosește adeseori elemente și personaje mitologice (Icar, Sisif) și biblice (Iisus, Lazăr). Este o poezie de idei, de factură metafizică, elegiacă, nostalgică, meditativă, pe care criticul literar, profesorul Mircea Popa, o încadrează în poezia anilor '70 scrisă în România.

IV. ESEISTUL

Capitolul al IV-lea al lucrării aduce în discuție ampla activitate eseistică a lui George Uscătescu, regăsită în mii de studii și articole publicate pe teme dintre cele mai diverse. Am prezentat, pe lângă eseurile publicate sub formă de editorial, în fiecare număr al revistei „Destin” și alte scrieri însemnate, grupate tematic.

Miile de eseuri pe care le-a scris și le-a publicat sunt rodul unei intense activități de cercetare, al unei curiozități nestăvilite și al unor preocupări variate. În vederea promovării culturii române printre străini, a adus în prim-planul scrierilor, conferințelor, prelegerilor și cursurilor sale, nume importante din spațiul românesc: Eminescu, Enescu, Blaga, Brâncuși, Noica, fiind crescut și educat în spiritul aprecierii acestor valori culturale românești. Adeseori și-a raportat propriile idei la cele expuse de nume importante ale culturii universale: Heidegger, Gentile, Cervantes, Unamuno, Ortega y Gasset. Pasiunea sa pentru artă trădează o admirație deosebită pentru pictura spaniolă (în special Velázquez, Goya și Picasso), dar și pentru muzica spaniolă (în principal Manuel de Falla a cărui creație o compară de multe ori cu cea a lui George Enescu și Béla Bartók).

Dintre temele care se regăsesc în aceste eseuri, amintim: cultura română (*Prezența lui George Enescu în cultura noastră; Actualitatea lui Eminescu; Caracterele culturii românești; Universalitatea culturii românești; Constantin Noica un profil în curaj și în timp; Liviu Rebreanu - expresie a instinctului național; Nicolae Titulescu: dinamica păcii*); cultura universală (*Cristofor Columb, acum; San Francisco, transfiguración poética; Pirandello y la reinención del teatro; Centenario de Ezra Pound*); limbajul poetic (*Lenguaje poético y musical en García Lorca; Nuevos aspectos de la fenomenología del lenguaje*); subcultura și kitsch-ul (*Espectáculo, juego y magia*); istoria României (*Problema statului românesc; Perspectiva Unirii; Transilvania*); națiunea și naționalismul (*Fenomenul naționalist*); istoria universală (*Pentru o teorie a revoluției*); bolșevism și comunism (*Sensul libertății; Problema omului în lumea sovietică*); situația elitelor românești din exil (*Revolta elitelor*); Uniunea Europeană (*Integrarea politică și culturală a Europei de Est; Făuritori ai spiritului european; A gândi Europa: lumini și umbre*); politica (*El poder: del narcisismo a la violencia*); exilul (*Nou itinerar; Cultură și libertate; Este posibilă întoarcerea?; El tiempo de Ulises*); tehnica și tehnologia (*Tehnică și Utopie*); libertatea (*Nemesis și libertate*).

Alte teme menționate, dar care nu au fost detaliate în corpul lucrării, sunt: tradiția trecutului, criza societății contemporane, viitorul incert, conflictul și criza umanismelor, conflictul dintre generații, actualitatea și perenitatea ideilor promovate de Seneca sau Erasmus.

V. CIVILIZAȚIE ȘI CULTURĂ

În capitolul al V-lea, am prezentat două dintre cărțile sale, care au ca temă cultura: un compendiu de istorie a culturii universale (*Breviario de cultura*) și o sinteză a evoluției ideii de cultură de-a lungul secolelor (*Ontologia culturii*).

VI. RELAȚII CU ROMÂNIA

În următorul capitol al lucrării, am insistat asupra a două volume importante scrise de George Uscătescu în limba spaniolă, la începutul anilor '50: unul, despre istoria României (*Rumanía. Pueblo. Historia. Cultura*), iar celălalt, despre relațiile hispano - române (*Relaciones culturales hispano - rumanas*). Aceste cărți, care nu au fost încă traduse în limba română, au fost publicate cu scopul de a le oferi străinilor, cunoscătorilor de limba spaniolă, în special, o panoramă a istoriei țării noastre de la începuturi

până la mijlocul secolului al XX-lea și o cronologie a relațiilor culturale Spania - România, care au cunoscut o intensificare începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Vizitele întreprinse de George Uscătescu în România, în 1968, 1970 și după 1989, sunt prezentate și ele în acest capitol. Prima vizită, extrem de scurtă, de o zi, a avut loc în perioada evenimentelor din 1968 din Cehoslovacia, iar rămânerea lui Uscătescu în țară pentru mai mult timp, era imposibilă în acele vremuri incerte. Următoarea vizită, în care a fost însoțit de Consuelo, soția sa, a fost încărcată de o puternică emoție, pentru că a reușit să-și revadă casa părintească și familia după foarte mulți ani și să se reculeagă la mormântul părinților săi. După Revoluția din 1989 a venit în România de mai multe ori, cu ocazia decernării diferitelor premii și titluri academice. Cel mai mare regret al său a fost că Oltenia nu l-a apreciat așa cum s-ar fi convenit și cum au făcut-o universitățile din Cluj-Napoca și Iași.

VII. PAGINI DE CORESPONDENȚĂ EDITĂ

În acest capitol, am reprodus câteva epistole din corespondența lui George Uscătescu cu profesorii Ovidiu Drimba, Grigore Nandriș și Mihai Drăgan, în care le solicita, fie colaborări la

revista sa, fie aceștia îi solicitau volume scrise de el, pentru a le include în bibliotecile personale. De asemenea, din aceste scrisori se poate ușor afla programul intens pe care îl avea George Uscătescu, fiind invitat la foarte multe conferințe, îndeosebi în Europa.

VIII. VARIA

Ultimul capitol al lucrării include o selecție a unor cărți valoroase scrise de George Uscătescu, cu o tematică extrem de variată, unele dintre aceste volume fiind premiate la nivel internațional: *Proces umanismului*, în care autorul reflectează asupra destinului omului și al valorilor sale spirituale; *De Maquiavelo a la razón de Estado*, o istorie a teoriei politice, așa cum apare ea expusă în operele lui Machiavelli, Dante, Guicciardini; *Europa, utopia noastră*, o istorie a Uniunii Europene; *Luceafărul, la un centenar*, poem dramatic scris cu ocazia centenarului morții lui Mihai Eminescu; *Le centenarire de Mihai Eminescu. Poète national roumain*, o sinteză valoroasă a operei eminesciene; *Europa absentă*, în care analizează situația statelor din estul Europei sub regimul comunist și își exprimă speranța că aceste țări vor face parte din Uniunea Europeană în viitor (o mare parte dintre ele sunt deja în Uniunea Europeană, iar altele își

așteaptă momentul aderării); *Erasmus*, o monografie a umanistului olandez; *Rebelión de las minorías*, în care întrevede salvarea Europei numai cu ajutorul elitelor și a adevăratelor valori culturale; *Juan Bautista Vico y el mundo histórico*, o interpretare a operei și a gândirii filosofului italian; *Escatología e historia*, o filosofie a istoriei; *Utopía y plenitud histórica*, o sinteză a ideii de utopie din Antichitate până la filosofii moderni; *Séneca, nuestro contemporáneo*, o monografie a filosofului roman; *Aventura de la libertad*, în care relevă drama exilaților aflați departe de casă; *Fronteras del silencio*, în care face o paralelă între cultura română și cea universală; *Teatro occidental contemporáneo*, o panoramă a teatrului secolului al XX-lea, pe binomul teatru-antiteatru; *Supervivencia de la literatura y del arte*, care cuprinde o serie de eseuri despre teatru, muzică, filosofie, politică, cultură; *Aporías del estructuralismo*, o istorie a structuralismului; *Conversaciones actuales*, în care a reunit eseurile publicate în ziarul spaniol „ABC” (1969-1970), pe teme de istorie, politică, artă, cultură, știință.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ și ANEXE

Cu bibliografia generală (care cuprinde opera autorului pe care am consultat-o pentru elaborarea acestei lucrări, și referințele

critice – cărți, studii, articole și interviuri) și anexele, încheiem lucrarea; anexele includ, selectiv, titlurile volumelor și eseurilor publicate de George Uscătescu în limbile română și spaniolă (de menționat că a publicat peste 100 de volume și aproximativ 6000 de articole, studii și eseuri în limba română și în limbi străine, cu precădere, în spaniolă, italiană și franceză), și Hotărârea Consiliului Local al Municipiului Cluj-Napoca privind acordarea titlului de „Cetățean de Onoare” al orașului în 1992.

CONCLUZII

În concluzie, putem afirma că, în cadrul exilului românesc din Spania, s-au remarcat, de-a lungul timpului, o serie de personalități, precum: Alexandru Ciorănescu, Vintilă Horia, Alexandru Busuioceanu, Aron Cotruș, George Uscătescu, care au dovedit, astfel, că exilații români din Peninsula Iberică au fost una dintre cele mai prolifiche comunități românești din punctul de vedere al activităților desfășurate pe plan scriitoricesc și academic, al publicării de reviste, al înființării de edituri și asociații românești; ei au putut să se desfășoare într-un climat creator deosebit, propice activităților intelectuale, culturale și academice.

Se poate afirma că George Uscătescu s-a remarcat în sfera filosofiei și a morfologiei culturii, a fost un apreciat profesor universitar, un important eseist, care a desfășurat o amplă activitate enciclopedică abordând subiecte și teme extrem de diverse: de la cultură, estetică, filosofie, istorie, până la politologie. În opinia sa, cultura a fost, este și va fi salvatoarea omenirii, singura capabilă să facă față pericolului subculturii și decadenței morale.

A fost un adevărat ambasador al spiritului românesc pretutindeni unde și-a desfășurat prodigioasa activitate, având contribuții remarcabile în multe domenii ale cunoașterii, existența sa desfășurându-se dual între România și Spania, între eseistică și poezie, literatură și filosofie. Destinul său de exilat s-a desfășurat în jurul ideii și al dorinței de a face cunoscută spiritualitatea românească, valorile acesteia în lume, iar prin munca sa de cercetare, cea desfășurată la catedră, prelegerile prezentate la conferințe, congrese și simpozioane, și editarea revistei „Destin”, a reușit cu succes să-și îndeplinească acest gând. Întreaga sa operă, alături de cea a celorlalți oameni de cultură români care au trăit în exil, presa românească tipărită acolo, ar trebui recuperată de biblioteci, tradusă (unde este cazul) și publicată în România, pentru a întregi, astfel, panorama culturii române.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

1. OPERA AUTORULUI CONSULTATĂ

1. 1. ÎN VOLUME

1. 1. 1. POEZII

1. *Thanatos*, Madrid, Editura Colecția Destin, 1970.
2. *Dărâmat Ilion*, Madrid, Editura Colecția Destin, 1972.
3. *Melc sideral*, Madrid, Editura Colecția Destin, 1974.
4. *Memoria pădurii*, Madrid, Editura Colecția Destin, 1977.
5. *Millenarium*, Madrid, Editura Colecția Destin, 1980.
6. *Poezii*, București, Editura Eminescu, 1981.
7. *Poemas de la tierra perdida*, Madrid, Editorial Bitacora, 1991.

1. 1. 2. ALTE PUBLICAȚII

1. *Relaciones culturales hispano-rumanas*, Madrid, Centro de Estudios Orientales, 1950.
2. *Caracterele culturii românești*, Madrid, Editura Destin, 1966.
3. *Nou itinerar*, Madrid, Editura Colecția Destin, 1968.
4. *Némesis y libertad*, Editora Nacional, Madrid, 1968.

5. *Aporías del estructuralismo*, Madrid, Instituto de Estudios Políticos, 1971.
6. *Erasmus*, București, Editura Univers, 1982.
7. *Brâncuși și Artă secolului*, București, Editura Meridiane, 1985.
8. *Breviario de cultura*, Madrid, Editorial Reus, 1985.
9. *Ontologia culturii*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987.
10. *Proces umanismului*, București, Editura Politică, 1987.
11. *Luceafărul: la un centenar*, Madrid, Editura Destin, 1989.
12. *Timp și Destin*, Madrid, Editura Destin, 1993.
13. *Europa absentă*, Iași, Editura Institutului European, 2005.

1. 2. ESEISTICĂ

1. *Sensul libertății*, în „Destin”, nr. 1 / iunie 1951.
2. *Problema statului românesc*, în „Destin”, nr. 2 / octombrie 1951.
3. *Revolta elitelor*, în „Destin”, nr. 3 / 1952.
4. *Fenomenul naționalist*, în „Destin”, nr. 4 – 5 / noiembrie 1952.
5. *Problema omului în lumea sovietică*, în „Destin”, nr. 6 – 7 / august 1953.

6. *Pentru o teorie a revoluției*, în „Destin”, nr. 8 – 9 / mai 1954.
7. *Nou itinerar*, în „Destin”, nr. 10 / 1956.
8. *Prezența lui George Enescu în cultura noastră*, în „Destin”, nr. 10 / 1956.
9. *Perspectiva Unirii*, în „Destin”, nr. 11 / 1959.
10. *Tehnică și utopie*, în „Destin”, nr. 12 / 1962.
11. *Actualitatea lui Eminescu*, în „Destin”, nr. 13 – 14 / 1964.
12. *Tradición y futuro*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 141-142, 1965.
13. *Caracterele culturii românești*, în „Destin”, nr. 15 / 1966.
14. *Perfiles de un nuevo humanismo*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 150, 1966.
15. *Aniversario de la revolución rusa*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 155, 1967.
16. *Filosofía de la libertad en la Ley Orgánica*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 152, 1967.
17. *Nuevos aspectos de la fenomenología del lenguaje*, Madrid, Editorial Punta Europa, 1967.
18. *La unidad rumana cumple medio siglo*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 162, 1968.
19. *Nemesis și libertate*, în „Destin”, nr. 16 / 1968.
20. *Proceso al humanismo*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 159-160, 1968.

21. *Una crítica sustancial del marxismo*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 157, 1968.
22. *Nemesis și libertate*, în „Steaua”, anul XLII, nr. 10, octombrie 1991.
23. *Transilvania*, în „Destin”, nr. 17 – 18 / 1968.
24. *Actualidad de Maquiavelo*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 165-166, 1969.
25. *Cultură și libertate*, în „Destin”, nr. 19 – 20 / 1969.
26. *En el quinto centenario de Erasmo*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 168, 1969.
27. *Antinomias estructurales de la libertad*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 174, 1970.
28. *Heidegger e il suo secolo*, în „Destin”, nr. 21 – 23 / 1971.
29. *Libertad y cultura de masas*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 176-177, 1971.
30. *Sindicalismo y política*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 179, 1971.
31. *Este posibilă întoarcerea?*, în „Destin”, nr. 24 – 25 / 1972.
32. *Panorama actual del sindicalismo*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 185, 1972.
33. *Trabajo, burocracia, organización social*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 182, 1972.

34. *Ontología de la existencia social*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 188, 1973.
35. *Teoría de la información*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 192, 1973.
36. *Aniversario de Emmanuel Kant (En el sentido de nuestro tiempo)*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 197, 1974.
37. *Fundamentos éticos del Estado platónico*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 193, 1974.
38. *Heráclito y la interpretación*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 194, 1974.
39. *El espacio en el arte*, în „Cuadernos hispanoamericanos”, nr. 297, 1975.
40. *El XXIV centenario de Platón (una presencia)*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 199, 1975.
41. *Ontología social en Giovanni Gentile (Reflexión ante un centenario)*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 202, 1975.
42. *Paradigmas de la política*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 204, 1975.
43. *Dinámica de generaciones: el tema de las generaciones, una permanencia*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 208-209, 1976.

44. *Espectáculo, juego, magia*, în „Cuadernos hispanoamericanos”, nr. 311, mayo 1976.
45. *Comunidad Europea*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 213-214, 1977.
46. *Europa y la inteligencia*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 216, 1977.
47. *Humanismo y cultura de masas*, în „Revista de estudios políticos”, nr. 211, 1977.
48. *Gîndind la Brâncuși*, în „Revista de istorie și teorie literară”, anul XXXI, nr. 2, aprilie-iunie 1983.
49. *San Francisco, transfiguración poética*, în „Cuadernos hispanoamericanos”, nr. 397, julio 1983.
50. *Filosofía del lenguaje cinematográfico*, în „Cuadernos hispanoamericanos”, nr. 408, 1984.
51. *Centenario de Ezra Pound*, în „Cuadernos hispanoamericanos”, nr. 426, 1985.
52. *La otra cara de la libertad*, în „Cuadernos hispanoamericanos”, nr. 416, 1985.
53. *Lenguaje poético y musical en García Lorca (I)*, în „Revista de istorie și teorie literară”, anul XXXIV, nr. 1, ianuarie-martie 1986.
54. *Lenguaje poético y musical en García Lorca (II)*, în „Revista de istorie și teorie literară”, anul XXXIV, nr. 2-3, aprilie-septembrie 1986.

55. *Metafísica y cibernética*, în „Cuadernos hispanoamericanos”, nr. 428, 1986.
56. *Pirandello y la reinención del teatro*, în „Cuenta y razón”, nr. 24, 1986.
57. *Filosofía del miedo*, în „Cuadernos hispanoamericanos”, nr. 450, 1987.
58. *Liviu Rebreanu – expresie a instinctului național*, în „Revista de istorie și critică literară”, nr. 1-2, 1987.
59. *Eminescu y Hölderlin*, în „Cuadernos hispanoamericanos”, nr. 453, 1988.
60. *Brancusi, escultor del siglo*, în „Cuadernos hispanoamericanos”, nr. 453, 1989.
61. *Centenario de Mihai Eminescu*, în „Cuadernos hispanoamericanos”, nr. 472, 1989.
62. *En el centenario de Martin Heidegger*, în „Cuadernos hispanoamericanos”, nr. 469-470, 1989.
63. *Le centenaire de Mihai Eminescu, poète national roumain*, în „Litteratures”, no. 23, automne 1990.
64. *El poder: del narcisismo a la violencia*, în „Separata extracomercial de Verbo”, año 1990, serie XXIX, no. 285 – 286, Speiro SA.

65. *Făuritori ai spiritului european*, în „Steaua”, anul XLI, nr. 7, iulie 1990.
66. *Rumania, entre el holocausto y la libertad*, în „Cuadernos hispanoamericanos”, nr. 476, 1990.
67. *Autoprezentare*, în „Steaua”, anul XLII, nr. 2-3, februarie-martie 1991, traducere din limba italiană de Mircea Varan.
68. *Cuvânt înainte*, în „Steaua”, anul XLII, nr. 10, octombrie 1991.
69. *Nicolae Titulescu: Dinamica păcii*, în „Tribuna”, anul III (serie nouă), nr. 11 (1786), 14-20 martie 1991.
70. *Cristofor Columb, acum*, în „Steaua”, anul XLIII, nr. 11-12, 1992, p. 16, traducere de Ștefan Damian.
71. *A gândi Europa: lumini și umbre*, în „Tribuna”, anul VI, serie nouă, nr. 41, 1994.
72. *Despre Basarabia*, în „Curierul românesc”, an XIV, nr. 12, decembrie 2002.
73. *Despre mari nume ale culturii românești*, în „Curierul românesc”, an XIV, nr. 12, decembrie 2002.
74. *Acerca de la Nación: el caso de los EE. UU.*, în „Cuadernos de pensamiento político FAES”, nr. 16, 2007.

2. REFERINȚE CRITICE (CĂRȚI, STUDII, ARTICOLE, INTERVIURI)

- 1. Adam, Geogeta, Adam, Ioan, *Proba exilului*, București, Editura Viitorul Românesc, 2002.**
- 2. Albulescu, Ion, *Cu George Uscătescu despre destinul românesc*, în „Steaua”, anul XLV, nr. 6, iunie 1994.**
- 3. Andrei, Nicolae A., *Umanistul european: George Uscătescu*, în „Lamura”, anul III (serie nouă), nr. 30-32, aprilie-iunie 2004.**
- 4. Anghelescu, Mircea, *Cămașa lui Nessus*, București, Editura Cartea Românească, 2000.**
- 5. Badea, Dan C., *Dialogul umanismelor*, în „Ramuri”, nr. 7, 15 iulie 1988.**
- 6. Barrero Pérez, Óscar, *Historia de la literatura española contemporánea (1939-1990)*, Madrid, Ediciones Istmo, 1992.**
- 7. Băciuț, Nicolae, *Literatura exilului, exilul literaturii*, Târgu-Mureș, Editura Nico, 2006.**
- 8. Bălu, Ion, *Poemele lui George Uscătescu*, în „România literară”, anul XIV, nr. 39, 24 septembrie 1981.**

9. **Behring, Eva**, *Scriitori români din exil (1945 – 1989)*, București, Editura Fundației Culturale Române, 2001.
10. **Bocu, Michaela**, *Cu George Uscătescu despre România. Popor. Istorie. Cultură (I)*, în „Adevărul de Cluj”, nr. 743, 28 octombrie 1992.
11. **Bocu, Michaela**, *Cu George Uscătescu despre România. Popor. Istorie. Cultură (II)*, în „Adevărul de Cluj”, nr. 744, 29 octombrie 1992.
12. **Bocu, Michaela**, *Cu George Uscătescu despre România. Popor. Istorie. Cultură (III)*, în „Adevărul de Cluj”, nr. 745, 30 octombrie 1992.
13. **Bota, Ioan, Ionițoiu, Cicerone**, *Martiri și mărturisitori ai Bisericii din România. Biserica Română Unită cu Roma, Greco – Catholică. Biserica Romano - Catholică*, Cluj-Napoca, Editura Patmos, 1998.
14. **Brown, Gerald G.**, *Historia de la literatura española. Tomo 6/1: El siglo XX (Del '98 a la Guerra Civil)*, Barcelona, Editorial Ariel, 1991.
15. **Budău, Eugen**, *Corespondență Mihai Drăgan – George Uscătescu*, în „Ateneu”, anul 35, nr. 11 (350), noiembrie 1998.
16. **Budeanu, Irina**, *Un profet al Europei*, în „Azi”, nr. 908, 19 iunie 1995.

17. **Calafeteanu, Ion, Dinu, Nicolae; Gheorghe, Teodor,** *Emigrarea populației evreiești din România în anii 1940-1944. Culegere de documente din Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, București, Editura Silex, 1993.*
18. **Câmpean, Remus,** *Biserica Română Unită între istorie și istoriografie, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003.*
19. **Caranica, Nicu, George Uscătescu:** *Aporias del estructuralismo, în „Destin”, nr. 24-25 / 1972.*
20. **Caranica, Nicu, George Uscătescu:** *Teatro occidental contemporáneo, în „Destin”, nr. 17-18 / 1968.*
21. **Caranica, Nicu, George Uscătescu:** *vârsta utopiei, în „Destin”, nr. 16, 1968.*
22. **Caranica, Nicu, Nemesis și libertate, în „Destin”, nr. 17-18 / 1968.**
23. **Caranica, Nicu, Thanatos, în „Destin”, nr. 21-23 / 1971.**
24. **Caranica, Nicu, Thanatos, Madrid, Colecția „Destin”, 1971.**
25. **Caravia, Paul, Constantinescu, Virgil, Stănescu, Flori,** *The Imprisoned Church. Romania, 1944-1989, Bucharest, The National Institute for the Study of Totalitarianism, Bucharest, 1999.*

26. **Chendi, Ștefan**, *Timpul lui Ulise*, în „Destin”, nr. 13-14 / 1964.
27. **Chifăr, Nicolae**, *Istoria creștinismului*, vol. IV, Iași, Editura Trinitas, 2005.
28. **Chisăliță, Lucia**, *George Uscătescu: Șansele culturii românești la ora actuală sînt reale*, în „Tribuna”, anul IV, serie nouă, nr. 20, 1992, interviu cu George Uscătescu.
29. **Cimpoi, Mihai**, *George Uscătescu (Spania) – Eminescu stabilește soliditatea culturii românești*, în „Luceafărul”, nr. 11 (110), 1 aprilie 1992.
30. **Cimpoi, Mihai**, *Spre un nou Eminescu*, Chișinău, Editura Hyperion, 1993.
31. **Cismărescu, Mihai**, *George Uscătescu: Erasmo*, în „Destin”, nr. 21-23.
32. **Cismărescu, Mihai**, *George Uscătescu: Nou itinerar*, în „Destin”, nr. 17-18 / 1968.
33. **Comoroșan, Sorin**, *România, societate cu răspundere limitată*, București, Editura Cartea Românească, 1995.
34. **Corbea, Ileana, Florescu, Nicolae**, *Resemnarea cavalerilor: reevaluări critice și memorialistice ale literaturii exilului*, București, Editura Jurnalul literar, 2002.
35. **Corobca, Liliana**, *Poezia românească din exil*, București, Institutul Cultural Româna, 2006.

- 36. Coterlan, I. D. C.,** *Juan Bautista Vico y el mundo histórico* de George Uscătescu, în „Destin”, nr. 10 / 1956.
- 37. Coterlan, I. D. C.,** *Poziția ultimei interpretări sintetice a istoriei românilor*, în „Destin”, nr. 2, octombrie 1951.
- 38. Coterlan, I. D. C.,** *Rebelión de las minorías* de George Uscătescu, în „Destin”, nr. 10 /1956.
- 39. Coterlan, I. D. C.,** *Un aport românesc la morfologia politică a Renașterii*, în „Destin”, nr. 3, aprilie 1952.
- 40. Cristea, Mihaela,** *Experiența inițiatică a exilului*, București, Editura Roza Vânturilor, 1994.
- 41. Cristofor, Ion,** *George Uscătescu: Duc pretutindeni cu mine imaginea spațiului românesc*, în „Tribuna”, nr. 41, 6-12 octombrie 1994.
- 42. Cristofor, Ion,** *Românitățe și exil*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2006.
- 43. Dobre, Dumitru, Huiu, Iulia, Toader, Mihaela,** *Sursele Securității informează*, București, Editura Humanitas, 2008.
- 44 Dobre, Dumitru, Talos, Dan,** *Români în exil, emigrație și diaspora. Documente din fosta arhivă a C. C. al P. C. R.,* București, Editura Pro Historia, 2006.

45. **Dumitrescu, Vasile C.**, *O istorie a exilului românesc (1944-1989)*, București, Editura Victor Frunză, 1997.
46. **Dumitrescu-Buşulenga, Zoe**, *Brâncuși în viziunea lui Uscătescu*, în „Revista de istorie și teorie literară”, anul XXXI, nr. 2, aprilie-iunie 1983.
47. **Dumitrescu-Buşulenga, Zoe**, *Itinerarii prin cultură*, București, Editura Eminescu, 1982.
48. **Enescu, Radu, George Uscătescu: Conversaciones actuales**, în „Destin”, nr. 24-25 / 1972.
49. **Enescu, Radu, George Uscătescu: Maquiavelo y la pasión del poder**, în „Destin”, nr. 21-23 / 1971.
50. **Filip, Traian**, *Corăbii dincolo de orizont. Interviu cu George Uscătescu*, în „Cronica”, anul II, nr. 6, 9 februarie 1990.
51. **Filitti, Georgeta**, *Din viața exilului românesc: 1954-1968. Vol I (1954-1957)*, București, Editura Speteanu, 2008.
52. **Filitti, Georgeta**, *Vocile exilului*, București, Editura Enciclopedică, 1998.
53. **Firan, Florea**, *Profiluri și structuri literare. Contribuții la o istorie a literaturii române*, vol. II (M-Z), Craiova, Editura Scrisul românesc, 2003.
54. **Florescu, Nicolae**, *Întoarcerea proscrisilor – reevaluări critice ale literaturii exilului*, București, Editura „Jurnalul literar”, 1998.

- 55. Florescu, Nicolae**, *Menirea probegilor – reevaluări critice ale literaturii exilului*, București, Editura „Jurnalul literar”, 2003.
- 56. Georgescu, Paul Alexandru**, *Virtuțile limpezimii*, în „Luceafărul”, anul XXXI, nr. 35, 27 august 1988.
- 57. Gheorghiu, Mihnea**, *Un spirit european*, în „România literară”, anul XVII, nr. 21, 24 mai 1984.
- 58. Hâncu, Nicolae și Luciana**, *România: grandoare și tragedie*, în „Tribuna”, anul II, nr. 14, 5 aprilie 1990, interviu cu George Uscătescu.
- 59. Hâncu, Nicolae**, *Fenomenul cultural românesc ca un tot organic*, în „Tribuna”, anul II, nr. 33, 16 august, 1990, interviu cu George Uscătescu.
- 60. Hangiu, Ioan**, *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)*, București, Editura Institutului Cultural Român, 2004.
- 61. Horia, Vintilă**, *Constantin Brancusi de George Uscătescu*, în „Destin”, nr. 11 / 1959.
- 62. Horia, Vintilă**, *Escatologia e historia de George Uscătescu*, în „Destin”, nr. 11// 1959.
- 63. Horia, Vintilă**, *Fronteras del silencio, de George Uscătescu*, în „Destin”, nr. 16 / 1968.

64. **Horia, Vintilă**, *Hombres y realidades de nuestro tiempo de George Uscătescu*, în „Destin”, nr. 12 / 1962.
65. **Horia, Vintilă**, *Nuevos retratos contemporáneos de George Uscătescu*, în „Destin”, nr. 11 / 1959.
66. **Horia, Vintilă**, *Utopía y plenitud histórica*, în „Destin”, nr. 13-14 / 1964.
67. **I.D. C. – C.**, *Uscătescu, George: Relaciones culturales hispano-rumanas*, în „Destin”, nr. 1 / 1951.
68. **Iloaie, Ștefan, Caravia, Paul, Constantinescu, Virgiliu Șt.**, *Mărturisitori de după gratii. Slujitori ai Bisericii în temnițele comuniste*, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 1995.
69. *Istoria Românilor. România întregită (1918-1940)*, vol. VIII / Coordonator Prof. Univ. Dr. Ioan Scurtu), București, Editura Enciclopedică, 2003.
70. **Măciu, Mircea**, *George Uscătescu, umanist european*, în „Academica”, anul V, nr. 8 (56), iunie 1995.
71. **Manea, Vasile, Ionițoiu, Cicerone**, *Martiri și mărturisitori ai Bisericii din România (1948-1989). Biserica Ortodoxă*, Cluj-Napoca, Editura Patmos, 1998.
72. **Manolescu, Florin**, *Enciclopedia exilului literar românesc (1945-1989)*, București, Editura Compania, 2003.

73. *Martiri pentru Hristos din România în perioada regimului comunist*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2007.
74. **Mihuț, Liliana**, *El retorno de Rumanía a Europa*, în „Folia Humanística: Ciencias – Artes - Letras”, Tomo XXVIII, nr. 317, Fundación Letamendi – Forns, Noviembre – Diciembre 1990, p. 441 - 444.
75. **Mihuț, Liliana**, *George Uscătescu, un poet român european*, în „Steaua”, anul XLI, nr. 7, iulie 1990.
76. **Mincu, Marin**, *Poeticitate românească postbelică*, Constanța, Editura Pontica, 2000.
77. **Mustață, Constantin**, *De vorbă cu George Uscătescu*, București, Editura Enciclopedică, 1998.
78. **Mustață, Ioana**, *George Uscătescu, pledoarie pentru Europa*, București, Editura Roza Vânturilor, 1990.
79. **Nanu, Veronica, Dobre, Dumitru**, *Au ales libertatea! – Dicționar. 2265 de fișe personale din evidențele Securității*, Editura Pro Historia, București, 2007.
80. **Niculescu, Mihai**, *George Uscătescu*, în „Destin”, nr. 19-20/1969.
81. **Noica, Constantin**, *Continental mental trasat de George Uscătescu*, în „Steaua”, anul XLI, nr. 7, iulie 1990, traducere din limba franceză de Ancuța Radu.

- 82. Noica, Constantin**, *Spre un nou model de universalitate, în legătură cu opera lui George Uscătescu*, în „Tribuna”, anul II, nr. 28, 12 iulie 1990.
- 83. Novăceanu, Darie**, *George Uscătescu*, în „România literară”, anul XII, nr. 20, 17 mai 1979.
- 84. Novăceanu, Darie**, *Poezia spațiului natal*, în „Steaua”, anul XLI, nr. 7, iulie 1990.
- 85. Oprea, Nicolae, Vlasie, Călin**, *Literatura română postbelică între impostură și adevăr*, Pitești, Editura Paralela 45, 2000.
- 86. Oprișan, Ionel**, *O radiografie a exilului românesc: corespondență emisă și primită de Grigore Nandriș (1946-1967)*, București, Editura Vestala, 2000.
- 87. Orian, Georgeta**, „Destin” – o „revistă de cultură românească” din exil, în „Tribuna”, serie nouă, anul II, nr. 21, 16-31 iulie 2003.
- 88. Pârja, Gheorghe**, *Dialoguri cu ferestrele spre Nord*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2005.
- 89. Păiușan, Cristina, Ciuceanu, Radu**, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist, 1945-1958*, vol. I, București, Institutul Național pentru studiul totalitarismului, 2001.
- 90. Pelin, Mihai**, *Opisul emigrației politice. Destine în 1222 de fișe alcătuite pe baza dosarelor din arhivele Securității*, București, Editura Compania, 2002.

91. **Petrovici, Wladimir**, *Profetas de Europa de George Uscătescu*, în „Destin”, nr. 12, 1962.
92. **Popa, Mircea**, *Scriitori în exil. George Uscătescu – Poetul*, în „Viața românească”, nr. 1 – 2, 1996.
93. **Popa, Mircea**, *Reîntoarcerea la Ithaca, scriitor români în exil*, București, Editura Globus, 1998.
94. **Popa, Mircea**, *George Uscătescu în corespondență cu Ovidiu Drimba*, în „Apostrof”, anul XVIII, nr. 10, 2007.
95. **Popa, Mircea**, *Relațiile literare și culturale româno – spaniole de-a lungul timpului: 53-2007: bibliografie cronologică selectivă*, Alba Iulia, Editura Aeternitas, 2007.
96. **Popa, Mircea**, *Spania descoperită de români*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2007.
97. **Popescu, Mircea**, *George Uscătescu, Séneca nuestro contemporáneo*, în „Destin”, nr. 15, 1966.
98. **Popescu, St. M.**, *George Uscătescu: El tiempo de Ulises*, în „Destin”, nr. 13-14, 1964.
99. **Popescu, Titu**, *Convorbiri despre exil și literatură*, București, Editura „Jurnalul literar”, 2001.
100. **Popescu, Tudor R.**, *Salvarea bisericilor de orice rit din România sub ocupația militară sovietică*, București, Asociația Română pentru Educație Democratică, 1999.

101. **Popovici, C. L.**, *Problema Europei*, în „Destin”, nr. 1, iunie 1951.
102. **Popper, J.**, *George Uscătescu: Supervivencia de la literatura y del arte*, în „Destin”, nr. 24-25, 1972.
103. **Prodan, David**, *Răscoala lui Horea*, 2 vol., București, 1979; Ed. a II-a, revăzută, București, 1984.
104. **Prunduș, Silvestru Aug., Plaianu, Clemente**, *Cei 12 Episcopi Martiri ai Bisericii Române Unite cu Roma*, Cluj-Napoca, Casa de Editură Viața Creștină, 1998.
105. **Rămureanu, Ioan**, *Istoria Bisericească Universală*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1992.
106. **Rico, Francisco**, *Historia y crítica de la literatura española. Tomo 7: Época contemporánea: 1914-1939*, Barcelona, Editorial Crítica, 1984.
107. **Rico, Francisco**, *Historia y crítica de la literatura española. Tomo 8: Época contemporánea: 1939-1980*, Barcelona, Editorial Crítica, 1981.
108. **Rubio de Uscătescu, Consuelo**, *Arta cântului*, București, Editura Muzicală, 1989.
109. **Ruști, Doina**, *Dicționar de teme și simboluri din literatura română*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002.

- 110. Sângeorzan, Zaharia**, *Cu George Uscătescu despre Creație și Destin*, în „Cronica, anul II, nr. 6, 9 februarie 1990.
- 111. Sanz Villanueva, Santos**, *Historia de la literatura española. Tomo 6/2. El siglo XX: Literatura actual*, Barcelona, Editorial Ariel, 1991.
- 112. Sasu, Aurel**, *Dicționarul biografic al literaturii române (M-Z)*, Pitești, Editura Paralela 45, 2006.
- 113. Sălcudeanu, Nicoleta**, *Patria de hârtie: eseu despre exil*, Brașov, Editura Aula, 2003.
- 114. Simion, Eugen (coordonator)**, *Dicționarul general al literaturii române (T-Z)*, vol. VI, București, Editura Univers Enciclopedic, 2009.
- 115. Simuț, Ion**, *Incursiuni în literatura actuală*, Oradea, Editura Cogito, 1994.
- 116. Stamat, Horia**, *Chestiunea <<umanismului>> în actualitate*, în „Destin”, nr. 17-18 / 1968.
- 117. Stamat, Horia**, *Soarta libertății în veacul necesității*, în „Destin”, nr. 16 / 1968.
- 118. Stănescu, Gabriel**, *Țara și exilul. Cărți, oameni, fapte, întâmplări*, Norcross, Criterion Publishing, 1999.

119. **Stănescu, Gabriel**, *Unde am fugit de acasă?*, Norcross, Criterion Publishing, 2001.
120. **Streinu, Vladimir**, *Inedit – George Uscătescu*, în „Argeș”, serie nouă, anul II (36), nr. 8 (239), mai 2002.
121. **Știrban, Marcel**, *Din Istoria Bisericii Române Unite. Biserică. Școală. Națiune. Biografii și Documente*, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 2008.
122. **Tănase, Alexandru**, *Estetica generalizată ca ontologie a culturii*, în „România literară”, an XXI, nr. 15, 7 aprilie 1988.
123. **Traian, Ilie**, *George Uscătescu în amintirile fratelui său Tiberiu Uscătescu*, în „Curierul românesc”, anul XIV, nr. 12 (191), decembrie 2002.
124. **Udroiu, Neagu**, *Mă consider român, mă exprim ca atare și sînt luat ca atare*, în „Luceafărul”, anul XXV, nr. 7 (1033), 13 februarie 1982.
125. **Ulici, Laurențiu**, *Scriitori români din afara granițelor țării*, București, Fundația Luceafărul, 1996.
126. **Ungheanu, Mihai**, *Încă unul*, în „Vremea”, anul IV, nr. 369, 21 iunie 1995.
127. **Ungureanu, Cornel**, *La vest de Eden, Introducere în literatura exilului*, Timișoara, Editura Amacord, 1995.

- 128. V. U.,** *George Uscătescu: Rumania. Pueblo. Historia. Cultura*, în „Destin”, nr. 1 / 1951.
- 129. Zaciu, Mircea, Marian Papahagi, Aurel Sasu** (coordonatori), *Dicționarul scriitorilor români, R-Z*, București, Editura Albatros, 2002.
- 130. Zaciu, Mircea, Marian Papahagi, Aurel Sasu,** *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, București, Editura Albatros, 2000.